

Nunquam revertar¹

VILMOS VOIGT

Rimtai pagalvojus apie 16-ojo ISFNR kongreso pavadinime įrašytą formuluotę „folklorinis naratyvas šiuolaikiniame pasaulyje“, pirmiausia norėtusi paklausti: ką vadiname „šiuolaikiniu“, priešindami „senajam“? Juk (folklorinių) naratyvų kontekstai žmonijos istorijoje labai dažnai kito. Rašto atsiradimas, paskui – raštingumo plėtra, dar vėliau – spaudos atradimas, suteikęs galimybę *ad libitum* prigaminti didelį tos pačios knygos egzempliorių skaičių, naujos masinės komunikacijos ir informacijos priemonės (telegrafas, telefonas, fotografavimas ir filmavimas, radijo transliacijos, televizija ir t. t.) – visa tai ribojo senąsias žodinės tradicijos formas, bet sykiu skatino ir naujų radimąsi. (Folkloriniai) pasakojimai bent iš dalies atlaikė visus šiuos pokyčius, o kai kurie iš jų netgi tapo naudingi. Antai spauda ir televizijos pramoginės laidos – neišsenkamas „šiuolaikinių sakmių“ šaltinis. Kseroksas pasitarnavo grandininių laiškų ir kitokio „popierinio folkloro“ sklaidai (žr. pirmąją publikaciją Dundes, Pagter 1975). Politiniai anekdotai apie Staliną pasakojami (žinoma, mūsų dienomis, o ne jo gyvenamu metu) ir kaupiami net trijuose specializuotuose duomenų bankuose Maskvoje bei 1992 metų rinkinyje

.....
 Redakcijos pastaba. Ši publikacija – ilgamečio Tarptautinės pasakojamosios tautosakos tyrinėtojų draugijos (*International Society for Folk Narrative Research*, trumpiau – ISFNR) nario, Budapešto Lorándo Eötvöso universiteto profesoriaus Vilmoso Voigto šįmet Vilniuje vykusiame 16-ajame ISFNR kongrese „Folklorinis naratyvas šiuolaikiniame pasaulyje: vienovė ir įvairovė“ (plačiau žr. p. 313–315) skaityto įžanginio plenarinio pranešimo papildytas tekstas, išverstas į lietuvių kalbą. Pranešimo autorius jautriai ir įžvalgiai, išmintingai ir su humoru apžvelgė folkloro naratyvų tyrimų situaciją ir daugiau nei pusės amžiaus trukmės ISFNR gyvavimo istoriją, išskirdamas bei apibūdindamas ir svarbiausius lietuvių tautosakininkų darbus. Tikimės, kad skaitytojams bus įdomu palyginti šį tekstą su ankstesne V. Voigto publikacija, susumavusia 1998 metais Getingene (Vokietija) vykusio 12-ojo ISFNR kongreso rezultatus (žr. Vilmos Voigt. Ar labai tamsūs pasakojamosios tautosakos horizontai?, *Tautosakos darbai*, 2003, [t.] XIX, p. 51–65).

1 *Nunquam revertar* – tai garsioji citata iš Dante’s laiško, rašyto 1313 metais (taigi šiandien šiam posakiui jau 700 metų), kurią pasitelkiau skaitydamas įžanginį plenarinį ISFNR kongreso Vilniuje pranešimą; omenyje turimi įvykiai ir situacijos (ar net žmonės), kurie „niekuomet nesugrįš“.

Tartu archyve (žr., pavyzdžiui, Krikmann 2004; Laineste 2008; Krikmann, Laineste 2009). Leidžiamos ilgiausios pasaulio pasakų knygų serijos, o dauguma dabartinių vaikiškų knygelių neišvengiamai remiasi daugiakalbiu pasaulio tautų folkloru. Šiandien rinkoje ir reklamose (pavyzdžiui, internete) pasakų galima rasti daugiau nei bet kada istorijoje.

Folkloristai nuo pat duomenų rinkimo pradžios nuolatos vertino jiems geriausiai pažįstamų visuomenių pokyčius ir dar prieš du šimtus metų jau garsiai prakalbo apie tikrojo tradicinio folkloro nykimą – vadinamąją dvyliktąją ar dvidešimt ketvirtąją valandą. Teisybė! Riterių baladės ir senovinės kvailių pasakos (išsaugotos, be kita ko, vėlyvosios antikos juokų knygoje *Philogelos*) tikrai beveik išnyko. Vargu ar kam nors šiandien šautų į galvą kaip savas pasakoti istorijas apie Robiną Hudą, Kartušą, *Schinderhannes* ar net Al Kaponę. Šventasis Jurgis – slibino nugalėtojas – irgi dingio iš liaudies tradicijos (kaip ir iš oficialiojo Romos katalikų šventųjų sąrašo). Kita vertus, jo „kolega“ stebukladaris šventasis Mikalojus iš Miros vien tik pakeitė apdarą ir kuo puikiausiai gyvuoja, apsigaubęs akį režiančiu raudonu apsiaustu su dirbtiniu baltu kailiu – kaip Kalėdų Senelis: augina elnius, skambina Kalėdų varpeliais ir po visą pasaulį iš Laplandijos siuntinėja sveikinimus ir dovanėles. Tradicinis šv. Mikalojus tapo Bario globėju, ir šiame Italijos mieste kasmet nuo gegužės 7 iki 10 dienos su procesijomis nešiojama milžiniška jo statula, spoksant kokiai dešimčiai su viršum tūkstančių žioplių.

Ne visos senojo folkloro rūšys automatiškai išnyksta. Sykiu su naujais istoriniais įvykiais randasi ir klesti naujas folkloras: esama gulago, holokausto, Mao Tse-tungo, JFK, astronautų, Fidelio Castro, Saddamo Husseino, Osamos bin Laden (pavyzdžiui, kad ir smagus vokiškas posakis: *Ich bin Osama Laden* – „Aš esu Osama Laden“), Baracko Obamos, Bashiro Assado ir visokio kitokio folkloro. Antai Vengrijoje vis gausėja 1956-ųjų spalio folkloro ir „tikrų istorijų“ apie valdžios pasikeitimą 1989 metais. Neketinu čia leisti į svarstymus, ar tai – „naujojo“; ar kokio „postmoderniojo“ folkloro apraiškos. Mums kur kas svarbiau dabar yra pats faktas, o ne jo apibrėžimas. Naujų folkloro reiškinių randasi sulig kiekviena diena.

Vis dėlto abejoju, ar tokio pobūdžio kūrybą tikrai galima laikyti gyvojo folkloro tąsa (dar kartą prisiminkime: *nunquam revertar*). Kokiu mastu tai išties yra „modernus“ folkloras, užimantis niekada nesugrįšiančio senojo folkloro vietą? Tiek komunikacijos formų, tiek motyvų požiūriu klausimų nekyla. Pavyzdžiui, klausantis parlamento posėdžių transliacijų Rytų (ir ne tik) Europoje, galima išgirsti šimtus senoviško folkloro vienetų. Artinantis kokiai svarbiai sukakčiai, imame ieškoti „smagių tradicinių“ sveikinimų *Google*, ir net TVF specialistų diskusijose improvizuojama pasakų temomis („Vengrijos ekonomikos augimas

primena pasaką“, – prieš metus pareiškė Vengrijos finansų ministras). Čia verta prisiminti gerai žinomą anekdotą, kitados priskirtą Napoleonui: – *Du sublime au ridicule il n’y a qu’un pas. – Bien sûr: le Pas de Calais* „Nuo didingumo iki juokingumo tėra vienas žingsnis. – Taip: *Pas de Calais*“².

Nerimą, susijusį su „šiuolaikinio folkloro“ apibrėžimu, man kelia ne tam tikra disproporcija tarp kai kurių išliekančių ar iš naujo atgyjančių ir daugybės užmirštamų ar išnykstančių folkloro apraiškų, o jų gyvavimo „socialinės sąlygos“. Folkloras visuomet buvo tam tikrės uždarės, tiesiogiai ir glaudžiai tarp savęs susijusios bendruomenės savastis. Šiandien jis persikelia į pasaulinį kompiuterių tinklą. Taigi „šiuolaikiniame pasaulyje“ nyksta ne folkloro motyvai ar ištisi pasakojimai, o socialinė jo bazė.

Ilgą laiką aš su pasimėgavimu skaitydavau į ISCLR (*International Society for Contemporary Legend Research* – Tarptautinės šiuolaikinių sakmių tyrimų draugijos) „Sakmių ir gandų“ skyrelį siunčiamus laiškus. Kai mane 2012 metų spalio 8 dieną, penktadienį, pasiekė istorija, atsiųsta Briano Chapmano ir pavadinta „Ar Laina Fetherolf teisme sviedė teisėjui Johnui Wallace’ui savo apatinius?“, būdamas folkloristas, pasijutau visiškai savo vėžėse: iškart atpažinau motyvą, prisiminiau dar nemažai analogiškų variantų, įskaitant ir popžvaigždės Madonos panašaus pobūdžio elgesį bei Boccaccio *Dekamerono* IX knygos antrąjį pasakojimą, taip pat – kai kuriuos senesius prancūzų *fabliaux* ir kt. Vienintelis man rūpestį sukėlęs klausimas: kokia istorijos apie Lainos apatinius vieta šiandienos folklorinėje bendruomenėje? Tą pasakojimą, kaip ir daugelį panašių „šiuolaikinių“ istorijų (laikraštyje ir specialistams skirtame naujienlaiškyje), aš perskaičiau būdamas visiškai atstu – kaip kokias „Guliverio keliones“ ar oficialų eismo taisyklių rinkinį, tai yra nepriklausydamas jokiame tiesiogiai susijusių žmonių ratui, užtat vis iš naujo savęs klausiu: kur yra toji „uždara bendruomenė“, kurioje gyvuoja šie tekstai?

Kad būtų aiškiau, su kokiais sunkumais susiduria analizės ėmėsis folkloristas, pateiksiu dar vieną „šiuolaikinės pasakojimų bendruomenės“ pavyzdį.

Mūsų dienomis labai mėgstamų sveikatingumo centrų bei saunų lankytojai noriai bendrauja ir reiškia savo nuomonę – visai kaip ankstesnėse folklorinėse bendruomenėse, o jų pasakojimuose nestinga tradicinio folkloro elementų. Man tokios istorijos patinka: iš jų sužinai apie nesantuokines visų garsių politinių veikėjų atžalas, apie tai, kad visi rudaplaukiai „niekam tikę“, gauni krūvą slaptų panacėjų receptų ir pan. Vis dėlto, ligi soties prisiplepėję baseine ar garinėje pirtyje, jų lankytojai išsiskirsto, ir toji pati pasakotojų bendruomenė daugiau niekada

.....
2 Originalė – žodžių žaismas, nes daiktavardis *pas* prancūziškai bendrine prasme reiškia „žingsnį“, o *Pas de Calais* yra Kalė sąsiaurio, skiriančio Angliją nuo Prancūzijos, pavadinimas – *vert. past.*

(*nunquam*) nesusirinks. Mūsų laikais laipsniškas, bet aiškiai matomas tradicinės komunikacinės bendruomenės nykimas yra dažnai ir išsamiai aptariamas.

Kaip tas pasikeitimas įvyko? Pateiksiu dar vieną pavyzdį su folkloristo komentarais.

Atsiradus pirmiesiems tarpžemyniniams skrydžiams, lėktuvų keleiviai be paliovos šnekėdavo vienas su kitu, dalydavosi skrendant patiriamais įspūdžiais ir nuotykiomis (pavyzdžiui, kaip kažkas apsitaškė rašalu iš parkerio ir pan.). Į pokalbius būdavo įtraukiamos ir lėktuvų palydovės. Ilgainiui visa tai pasidarė nebe taip įdomu, ir keleiviai, užuot plepėję su kaimynais, sukūšo nosis į nemokamai siūlomus laikraščius. Čia skelbiami tekstai tam tikru mastu irgi formavo šiokią tokią komunikacinę bendruomenę – tegu ir ne gyvu žodžiu bendraujančią. O šiandien dauguma lėktuvų keleivių beveik nė minutei neatsiplėšia nuo savų informacijos priemonių – nešiojamųjų kompiuterių su gausybe „kvailų“ programų – ir tarpusavyje jau visiškai nebendruoja. Jie net pro langus nebesidairo.

Septintojo dešimtmečio pradžioje tolimųjų skrydžių keleiviai mėgdavo prisirinkti visokios informacijos ir „suvėnyrų“, praversiančių grįžus namo ir pasakojant kelionės įspūdžius draugams. Jie pirkdavosi šratinukus, pigius dezodorantus, mažyčius gėrimų buteliukus ir kt. (pamenu netgi tokį dailų atviruką su raudonais ir baltais taškeliomis išmarginta karvute, ant kurio puikuodavosi tipišką užrašą: *Karolina ist mein Name, Käse aus Dänemark ist von meiner Milch gemacht* „Karolina yra mano vardas, sūris iš Danijos yra pagamintas iš mano pieno“).

Šįkart, rengdamas pranešimą ISFNR kongresui, specialiai neieškojau tinkamų pavyzdžių jokiam „šiuolaikinio“ folkloro archyve. Aš paprasčiausiai juos prisimenu, nes pats kadaise buvau tos glaudžios komunikacinės bendruomenės narys. Dar pora panašių atvejų – dvi toliau pateikiamos „tikros“ istorijos, kuriose figūruoja gerai žinomi folkloristai. Kartą, skrisdamas iš Nešvilio į Ostiną *American Airlines* kompanijos lėktuvu, Richardas Baumanas išsamiai man dėstė, kokių rūšių kokteilių galima gauti lėktuvuose. Aš savo ruožtu papasakojau jam apie rusų *Аэрофлот* skrydžius, į kuriuos keleiviai vietoj rankinio bagažo atsitempdavo kopūstų, arbūzų ar net vištų. O kitą kartą Reimundas Kvidelandas (tuometinis ISFNR prezidentas) gerą pusvalandį man liaupsino naujai atsiradusio *Jumbo Jet* pranašumus, nors nė vienas iš mudviejų tada dar nebuvo jį skridę.

Šitokios rūšies spontaniškų pasakojimų bendruomenių dar nesunku būdavo aptikti prieš keturiasdešimt ar penkiasdešimt metų, ir jų dėka tuo metu klestėjo vadinamasis akimirkos folkloras. Viskas tiko ir galėjo būti panaudota folklorinei kūrybai. Antai Alanas Dundesas yra pareiškęs: „Folkloras yra visa, kas bent vienu būdu sieja žmones“; šis provokuojamas teiginys tada atrodė teisingas, tačiau mūsų dienomis jis nebegalioja (tuometę kiek nevienalytę jo argumentaciją žr. Dundes 1977). Argi amerikietiškoji futbolą galima laikyti folkloru? O politines ar už

lyčių lygybę su esama vyriausybe kovojančias demonstracijas – irgi apibrėžti kaip folklorą? Vietoj tokios išslydusios ir beribės „folkloro“ sąvokos man, pavyzdžiui, kur kas labiau prie širdies klausytis smagaus naujo *klezmer* muzikos disko, nors suvokiū, kad jam veikia tiktu „folklorizmo“, o ne „folkloro“ apibrėžimas.

Tai vėlgi – „seniai prabėgusios dienos“, kurios niekada nesugrįš (*nunquam*). Bandydamas pateikti šioki tokį filologinį paaiškinimą, norėčiau pabrėžti kaip gana tipišką dalyką, jog garsieji Gene'o Ruskino žodžiai nėra amerikietiškas gyvenimo tėkmės nusakymo būdas, o vertimas iš rusų kalbos – rusiškos dainos „Kelelis tolimas“ (*Дорогой длинною*, žodžiai Konstantino Podrevskio, muzika – Boriso Fomino) pavadinimas. Anksčiau ji išreiškė gana plačiai pasaulyje įsivyravusią nuotaiką: „tos dienos“ niekada nesugrįš...

Vis dėlto šiandien esama ir priešingų atvejų, atveriančių naujas žodinės kūrybos galimybes. Randasi ir sparčiai plinta įvairios virtualios bendruomenės: *Facebook*, tinklaraščiai ir kt. Įvairios pramoginės teatro ir televizijos programos sutelkia tūkstančius žmonių, susidomėjusių ir užsidedusių istorijomis, kurias kruopščiai atrenka medių ekspertai, atsižvelgdami į tai, kas „publikai gali patikti“. Šiandien turbūt nė vienoje šalyje netrūksta masinių TV ir kitokių pramoginių laidų, kuriose fontanais trykšta anekdotai, juokingos istorijos ir t. t. (folkloristai neretai net geba nustatyti, iš kokių folkloro rinkinių jie paimti ar kokiam pasakų tipui priklauso). Antai prancūziškasis *Canal 5* jau net transliuoja programą, kurioje šaipomasi iš populiariausių pramogų pasaulio žvaigždžių (tarp jų – bardų bei magų). Bet man vis tiek kirba klausimas: kokiu mastu į visa tai įtraukti žmonės sudaro bendruomenę? Sunku iš anksto nuspėti, ar jie suformuos „folklorinio tipo“ pasakotojų bendruomenę, ar ne.

Prieš porą dešimtmečių Vengrijos televizijos reporteris Nr. 1 (Tamás Vitray) sukūrė programą „Sėdžiu ir pasakoju“ (*Csak ülök és mesélek*). Scenoje jis pasistatė kėdę, įsitaisė ant jos ir ėmė porinti istorijas. Dauguma tų pasakojimų buvo kuo nors išskirtinės biografijos (taigi – ne tradiciniai folkloro tekstai), tačiau pati situacija iš tiesų atrodė „orientuota į praeitį“: vienas pasakotojas ir milijoninė klausytojų auditorija prie televizijos ekranų.

Vis dėlto gal jau vertėtų nuo panašių bendro pobūdžio pastabų grįžti prie pačios mūsų ISFNR istorijos ir pažvelgti į ją iš *nunquam revertar* perspektyvos.

Septintojo dešimtmečio įvykiai – *Fabulos* žurnalo atsiradimas, pirmasis „naujojo“ folkloro kongresas Kylyje ir Kopenhagoje bei ryžtingas ISFNR įkūrimas – sutapo su tarptautiniu ir tarpdalykiniu filologijos atgimimu pokario Europoje. Tuo pačiu keliu žengė ir kalbotyra, lyginamoji literatūrologija, finougristika ir slavistika, lyginamoji religijotyra, etnomuzikologija ir kt. „Senajai gvardijai“ priklausantys folkloristai ir kitų minėtų mokslų atstovai užėmė svarbias pozicijas draugijoje ir, naudodamiesi tuo, sukūrė bei išplėtojo tarptautinių ryšių tinklą.

Liaudies pasakojimus tiriantys folkloristai (ir etnografai) entuziastingai parėmė vieno iš pagrindinių savo lyderių Kurto Ranke's iniciatyvą³. „Atgaivintų“ mokslinių draugijų taikytas metodas iš tiesų buvo ankstesniųjų tyrimo metodologijų ir paradigmų tąsa. Į tai įsitraukusių asmenų pamažu vis daugėjo. Nemažas būrys amerikiečių, dar gausesnis – Rytų Europos folkloristų ir vos vienas kitas Sovietų Sąjungos atstovas galėjo įsijungti į šiaip jau grynai Vakarų Europos inicijuotą ISFNR. Net ir vadinamojo atlydžio (*détente*) metais politinės padėties nulemti suvaržymai liko tokie patys. Peržvelgę „naujų“ ISFNR narių, įstojusių į draugiją septintajame ir aštuntajame dešimtmečiais, sąrašus, pamatysime, kad daugiausia tai buvo JAV mokslininkai, o ne tokių senas folkloro tyrimų tradicijas turinčių kraštų, kaip Baltijos šalys, Gruzija ar Indija, atstovai.

ISFNR įkūrėjų karta kuo nuoširdžiausiai rėmė tarptautinį bendradarbiavimą. Stithas Thompsonas, Kurtas Ranke ir Richardas Dorsonas tikrai nemažai nusišelpė jį plėtodami. Deja, jų laikai jau negrįš.

Vėlesnė karta daugiau dėmesio skyrė folklorinių naratyvų tyrimo teorijai. Svarbiausieji jos atstovai – Alanas Dundesas, Lauris Honko, Heda Jason, Bengtas Holbekas ir kt. – labiausiai koncentravosi į žanrų teoriją. Tai buvo visuotinis struktūralizmo klestėjimo metas. Gal būtų verta paminėti, kad panašūs pokyčiai ir su skirtingomis kartomis susijusi paradigmos kaita būdingi ir Sovietų Sąjungai. Po Vladimiro Proppo ir Viktoro Žirmunskio užaugo tuomet dar jaunų tyrėjų būrys, kurio centre buvo Eleazaras Meletinskis ir paremiologas Grigorijus Permiakovas. Žinoma, nė viena iš šių kartų daugiau nesugrįš (*nunquam*). Negana to, kartais man atrodo, jog mūsų dienų folkloristai net neskaito jų darbų. (Nesileisdamas sudarinėti išsamaus sąrašo, paminėsiu vos kelis vardus: Maxas Lüthis, Lutzas Röhrichas, Rudolfas Schenda, nuostabus folkloristas Algirdas Julius Greimas, Claude'as Bremondas, Kirilas Čistovas ir kt.)

Nuo pat susikūrimo ISFNR visada orientavosi į pasaulinius horizontus. Dar septintojo dešimtmečio pabaigoje tyrimus pradedantiems folkloristams Afrika jau ėmė atrodyti tarsi nauja jiems „pažadėtoji žemė“. Deja, nepaisant visų mūsų pastangų, šitai ir liko iliuzija. Šiandien Afrikoje dar mažiau folkloro tyrėjų, nei jų buvo prieš pusę šimtmečio, ir vargu ar mes daugiau žinome apie Afrikos folklorą nei Germaine Dieterlen, Denise Paulme, Geneviève Calame-Griaule, Williamo Bascomo, Hasano El-Shamy ar Lee Haringo laikais. Bijau, kad ir ši Afrikos tyrimų plėtos kryptis jau niekad neatsigaus.

Kita vertus, aiškiai matyti, kad pastaruoju metu vis platesnę auditoriją ima dominti viskas, kas susiję su „Tūkstančiu ir viena naktimi“ (žr. apibendrinan-

.....
3 Čia ir toliau nepateikiamos nuorodos į tekste minimų asmenų publikacijas. Plačiau apie jų veiklą ir darbus galima rasti atitinkamuose *Enzyklopädie des Märchens* straipsniuose.

čias Ulricho Marzolpho publikacijas – Marzolph 2006, 2007). Galima sakyti, kad *Wayne State University Press* leidiniai ir *Marvels and Tales: Journal of Fairy-Tale Studies* („Stebuklai ir pasakos: Pasakų tyrimų žurnalas“) iš esmės atspindi tą „naująjį interesą“ – skaitytojų domėjimąsi pasakomis. Pasakos turbūt nuo pat savo atsiradimo atliko švietimo ir gydymo funkcijas. Šiandien tai tapo pasauline klestinčio verslo šaka. Pasitaiko, kad jos atstovai remiasi ir tyrėjų darbais ar liaudies pasakojimų studijose pateikiamomis išvalgomis.

ISFNR istorijoje būta ir pastangų įtraukti į mūsų būrį kinų folkloristus. Deja, kol kas tos pastangos buvo nesėkmingos, nors Kinijoje šiandien tūkstančiai mokslininkų tiria tai, ką jie vadina folkloru. Indija, priešingai, visuomet buvo ir tebėra pripažintas ISFNR tyrėjų bastionas.

Atskirai verta paminėti buvusiąją Sovietų Sąjungą (šiandieninę Rusijos Federaciją). Kadaisė griežtai organizuota sovietinė folkloristika buvo nesunkiai prieinama kitų šalių kolegoms – jei tik jie mokėjo rusiškai ir netingėjo palaikyti ryšių. Šiandien Rusijoje esama dar platesnio, bet toli gražu necentralizuoto folkloro tyrėjų tinklo, tačiau jis iš esmės nematomas ir nepasiekiamas – netgi patiems kolegoms rusams. Rusijoje taip pat išplėtota milžiniška knygų rinka – bet knygų mes nematome! Žlugus sovietinei imperijai, buvo atsigavusios kai kurios ankstesnės mokslo kryptys ir mokyklos: Rusijoje pirmiausia – slavų mitologija, taip pat pasipylė ir anksčiau „užgniaužtų“ tyrėjų (Proppo, Freidenbergo, Zelenino, Losevo ir kt.) darbų leidimai bei perleidimai, tačiau ISFNR to beveik nepajuto. Deja, tik labai nedaugelio nūdienių rusų mokslininkų darbai bent kiek plačiau pažįstami mūsų ratui. O juk Leningrado „ritualistų“ mokykla (Georgijus Levintonas, Albertas Baiburinas), Maskvos filologai komparatyvistai, vadovaujami Sergejaus Nekliudovo, ar net kai kurie tyrėjai, kaip antai Andrejus Toporkovas, Jelena Levkijevskaja, Jurijus Beriozkinas ir kiti, tikrai nusipelnė didesnio tarptautinio dėmesio. Aišku, noro bendradarbiauti su ISFNR laukiama ir iš jų pusės. Tačiau neabejotina, kad, neįtraukus dabartinių Rusijos folkloro tyrimų, apie rimtesnę tarptautinę folkloristikos ar mūsų draugijos lygį neverta nė kalbėti.

(Pastaba skliausteliuose: mano karta turėjo laimės pažinti abiejų įvairiautės folkloristų bendruomenės generacijų atstovus. Aš asmeniškai pamenu S. Thompsoną, Albertą B. Lordą, V. Žirmunskį, V. Proppą, Piotrą Bogatyriovą... Suprantu, kad nūdienos jaunieji folkloristai negalėjo pažinoti tokių šio mokslo gigantų (*nunquam*), tačiau jie turėtų imtis kiek galima greičiau ir sparčiau megzti savąjį tarptautinio bendradarbiavimo tinklą.)

Iki Antrojo pasaulinio karo folkloristai itin mėgo žinytus. ISFNR irgi paveldėjo šį įdirbį. S. Thompsono 1961 metais išleistas pasaulinis pasakų tipų katalogas ar Willo-Ericho Peuckerto projektas *Handwörterbuch der Sage* dar nebuvo

ISFNR kūdikiai, užtat tritomis Hanso-Jörgo Utherio sąvadas, ATU (Uther 2004), būtų neįsivaizduojamas be jo *Arbeitsstelle* Getingene. Septintojo dešimtmečio pradžioje ISFNR dėmesys nuo pasakų tipų sąvadų nukrypo į sakmių katalogavimą. Deja, niekas nesiryžo imtis tarptautinio sakmių katalogo sudarymo, ir tokio veikalo iki šiol nėra. Baisu ir sakyti, bet dabar nuo šio tikslo įgyvendinimo mes esame dar toliau nei bet kada.

Mano manymu, gana būdinga tai, kad bemaž po pusę šimtmečio trukusio pasirengimo 2010 metais pagaliau paskelbęs išsamų švedų liaudies sakmių tipų katalogą, Bengtas af Klintbergas, pristatydamas šio darbo (jį 1993 metais pats vadino „nebaigtu sąvadu“) istoriją, nekėlė jokių teorinių problemų ir neminėjo (Gerhardo Heilfurtho, Giselos Burde-Schneidewind, Inos-Marios Greverus ir kt.) bandymų kataloginti Europos sakmes. O juk pats savo akimis buvo matęs daugelį jų, tad šitoks nutylėjimas veikiausiai reiškia, jog, kurdamas švedų sakmių katalogą, tas pastangas jis laikė bevertėmis. Negana to, B. af Klintbergas, būdamas vienas iš miesto sakmių (*urban legend*) tyrimų lyderių, apie šiuolaikines sakmes irgi nė neužsiminė.

Laimė, įkūrus Tarptautinę šiuolaikinių sakmių tyrimų draugiją (*International Society for Contemporary Legend Research*), ji ėmėsi leisti metinį žurnalą *Contemporary Legend* ir naujienlaiškį *FOAF Tale News*. Folkloro tyrimams itin svarbu nedelsiant imtis analizuoti „naujai besirandančius“ pasakojimus, antraip jie gali išvis atsidurti už folkloristų dėmesio ribų. Bijau, jog kadaise tokie populiarūs kūriniai, kaip Biafros ar Idi Amino istorijos, pasakojimai apie slaptą Nicolae's Ceaușescu arabų kariauną, šiandien aptinkami jau tik šiuolaikinių sakmių tyrėjų sukauptuose archyvuose. 2009 metais radosi panašaus pobūdžio iniciatyva – įkurta religinių pasakojimų tyrimų grupė, ilgainiui virtusi ISFNR komitetu, vadovaujančiu puikiai veikiančiam religinių pasakojimų tyrimų tinklui (BNN – *Belief Narrative Network*).

Didžiojo ISFNR klestėjimo metais Mattis Kuusis atgaivino ir paremiologiją. Jis sukūrė juodraštinį tarptautinio patarlių sąvado variantą, o Grigorijaus Permiakovo ir Arvo Krikmanno tyrimus padarė prieinamus tarptautiniu mastu. Wolfgango Miederio viso gyvenimo triūsas yra tikras jo paties sau pasistatytas paminklas (žr., pavyzdžiui, naujausią, trisdešimtąją *Proverbium – Yearbook of International Proverb Scholarship* („Tarptautinio patarlių tyrimų metraščio“) 2013 metais išleistą numerį). Vis dėlto mes dar prisimename ir tai, jog kadaise kiekviename ISFNR kongrese po vieną sesiją būdavo skirta būtent paremiologams. Estų ir lietuvių daugiatomiai patarlių (ir mįslių) sąvadai įgyvendino dar XX amžiaus modernių folklorinės kūrybos tyrimų planus. ISFNR verta ir ateityje glaudžiai bendradarbiauti su paremiologais (žr. Krikmann, Sarv 1980–1987; Krikmann, Saukas 2001; Grigas [ir kt.] 2000–2008, pastarojo kol kas išėję du tomai).

Nuo pat septintojo dešimtmečio pabaigos nemažai folkloristų ėmėsi kaupti ir skelbti vadinamąsias šiuolaikines, arba miesto, sakmes. Jungtinėse Amerikos Valstijose tokią veiklą ypač išplėtojo Janas Haroldas Brunwandas, Anglijoje – Gillian Bennett ir Paulas Smithas, Vokietijoje – Rolfas Wilhelmas Brednichas, Prancūzijoje – Véronique Champion-Vincent, Suomijoje – Lea Virtanen, Švedijoje – Bengtas af Klintbergas. Šių ir kitų garsių tyrėjų darbai puikiai atskleidžia tų tekstų naujumą ir rodo didelį norą juos tirti. Vis dėlto po tam tikro laiko folkloristų entuziazmas prablėso, ir šiandien apsiribojama nedidelės mokslininkų grupės, tiriančios „šiuolaikinius naratyvus“, darbais.

Monografijų, skirtų individualiems pasakų tipams, mūsų dienomis išleidžiama kur kas mažiau, nors dar pasitaiko. Tik retkarčiais šioje srityje matome išties naujovišką požiūrį. Čia ypač verta paminėti išsamią lietuviškos „Eglės pasakos“ apžvalgą, nes tai – kol kas nepralengtas mėginimas pristatyti visą vienos „tautinės“ pasakos sudėtingumą, aprašant ir latvių, suomių, slavų bei kitų tautų paraleles (žr. Sauka 2007–2008). Beje, nacionaliniai pasakų tipų sąvadai vis dar reguliariai leidžiami. Tai vienas didžiausių *Folklore Fellows' Communications* nuopelnų – užtikrinti tokių publikacijų galimybę. Viliuosi, kad bent šiuo atžvilgiu man neteks kartoti savojo šūkio – *nunquam*.

Jei pasakų tipų katalogai bus ir toliau tobulinami, jie turėtų remtis trimis ramsčiais: kruopščia tekstų atranka, logiška atskirų tipų seka ir liaudies poezijos žanrų (bei požanrių) teorija.

Toli gražu ne atsitiktinumas, kad daugelyje pasakų tipų katalogų gana silpnas atrodo trečiasis komponentas. Išimtis – nebent H. Jason publikacijos. Iš pradžių bandžiusi sukurti naują daugiakalbę etninės poetikos ir poezijos terminiją (Jason 1975, 1977), paskui ji ėmėsi rengti vadovėlį ir tipų bei motyvų sąvadų apžvalgą (Jason 2000). Šis darbas geriau žinomas, nes buvo paskelbtas *FFC* serijoje (Nr. 273). Trečiasis komponentas – žanrų analizė – ypač ryškus keliuose šios autorės pranešimuose, deja, paskelbtuose bemaž neprieinamuose leidiniuose. Tritomis jos rankraštis *Εποποιία. Epic. Oral Martial Poetry. Models and Categories* („Epas. Žodinė herojinė kūryba. Modeliai ir kategorijos“), kurio anonsas paskelbtas Jeruzalėje 2004 metais, pasižymi ne tik tūkstantine terminija, skirta herojinės kūrybos tekstams apibūdinti, bet ir pats yra kone epinio teksto atspindys. Deja, H. Jason sistema tebėra menkai aptarta (įdomu, kad kaip tik rusų folkloristai išsivertė ir įvertino dalį jos siūlymų).

Dar vieną itin savitą darbą nuveikė Bronislava Kerbelytė. Ji sudarė 85 tūkstančius vienetų apimančią lietuvių pasakų, pasakėčių, sakmių ir kitų panašaus pobūdžio tekstų kartoteką, patobulindama (folkloristų kone vieningai priimtą) minėtų žanrų skyrimo tvarką ir jų apibrėžimus. Jos kataloge atsizvelgiama į Aarne's-Thompsono sistemą, tačiau, tiek aprašydama naratyvinius siužetus, tiek

juos dėstydamą, autorė laikėsi savosios (B. Kerbelytės katalogas lietuviškai išleistas (1999, 2001, 2002, 2009) keturiais tomis, o sutrumpinta rusiška jo versija (2005) – dviem). Gal dėl kalbos barjero šie B. Kerbelytės darbai (kaip ir kitos teorinės jos publikacijos) nesulaukė platesnio aptarimo tarptautiniu mastu ir naujos naratyvų klasifikacijos sistemos, kurią autorė vadina *struktūrine-semantine*, įvertinimo. Juk pamename, kad ir prieš AT pasakų tipų katalogo pasirodymą, ir vėliau būta pasakų tipų sąvadų, parengtų pagal kitokias grupavimo ir klasifikavimo sistemas. Tačiau jie buvo praktinio pobūdžio – rėmėsi tam tikruose archyvuose sukauptų pasakų tekstų vidiniais bendrumais. B. Kerbelytės sistema iš pradžių taip pat buvo praktinė, tačiau pamažu autorė ją išplėtojo į semantinį įvairių naratyvų žanrų ir požanrių aprašymą. O tai anaipatol nėra paprasta užduotis! Remiantis „praktiniu“ – (pasakos) tipo – apibrėžimu, labai lengva vieną nuo kitos atskirti visai panašias pasakas (tai daroma ir AT, ir ATU kataloguose). Kaip žinome, pasakos tipas nėra teorinė sąvoka – tai viso labo nuoroda į pasakos *temą / siužetą*. Pasakų mokomasi ir jos sekamos todėl, kad žmonėms atrodo įdomūs jų „tipai“, o ne todėl, kad juos itin domintų kokia nors tekstų klasifikavimo sistema. Tačiau, norint apibūdinti pasaką kaip abstraktų semantinį vienetą, o naratyvų katalogas sudaromas kaip tik tuo pagrindu (šiuo atveju – pasakų semantika), tas apibūdinimas jau nebeatspindi gyvo žmonių pasakojimo. Pasakojimo centre paprastai būna pasakos tipas, pavyzdžiui, AT/ATU 306 „Prašoktos kurpaitės“ – tą istoriją prisimins kiekvienas, bent kartą ją girdėjęs. B. Kerbelytė tą pačią pasaką priskiria ir siužeto tipui 1.1.3.1. *Herojus nutraukia kito personažo kontaktus su pavojingu objektu*, ir 3.1.0.9. *Herojus naudojasi žiniomis apie konkretų personažą ar objektą*. Tai puikus naratyvinės motyvacijos interpretavimas, bet vargu ar jis paskatins ką nors sekti apie tai pasaką! Kita tokio semantinio aprašymo problema, kad į šitokių rėmus galima išsprauti daugybę istorijų apie Šerloką Holmsą ar mis Marpl, nes jiedu irgi „naudojasi žiniomis apie konkretų personažą ar objektą“, istorijos pabaigoje atskleisdami jas ir kitiems. Tą patį matome ir istorijose apie Erkiulį Puaro.

Nežinau, ar ateityje dar sulauksime bandymų kurti naujas folklorinių naratyvų klasifikavimo teorijas. Bijau, kad to daugiau nebebus (*nunquam?* – šįsyk sakau su klaustuku).

Pirmojoje aštuntojo dešimtmečio pusėje komunikacinių formų, atlikimo ir žanrų analizę savo darbuose sėkmingai derino žymiausiai Amerikos folkloristai: Danas Ben-Amosas, Richardas Baumanas, Joelis Sherzeris ir kt. Negana to, jie aktyviai bandė JAV populiarinti ir sovietų bei prancūzų struktūralistų mokyklas. Tačiau tie laikai baigėsi (*nunquam*). Kaip žmogus, tuo metu sukūręs žanrų kasdieninėje / folklorinėje / profesinėje komunikacijoje modelį, turiu pasakyti, kad nūdienos folklorinių naratyvų tyrimuose niekas anuometinių „modelių“ jau

nevartoja. *Enzyklopädie des Märchens* (trumpiau – *EM*) keliskart manęs prašė parašyti atitinkamus straipsnius, atspindinčius „šiuolaikines teorijas“ (pradedant *Anordnungsprinzipien* trečiajame tome, p. 565–576, ir baigiant *Volkserzählung* keturioliktajame, p. 328–334). Man tai buvo didelė garbė, bet sykiu – ir aiškus signalas, kad svarbiausieji asmenys Getingene anaipol nesiveržia rašyti tokiomis „moderniomis“ ar „šiuolaikinių teorijų“ temomis. Neatsitiktinai ISFNR Teorinių problemų komisija buvo įkurta 1974 metais, o paskutinis jos veiklos pėdsakas pastebėtas 1980-aisiais (Bauman [et al.] 1980).

Jei skaičiuotume metus, prabėgusius nuo pirmųjų juodraštinųjų rankraščių iki mūsų dienų, tai būtų galima pasakyti, kad *EM* apima mažiausiai dvi folkloristų kartas. Tai primena Senąjį ir Naująjį Testamentą (antrasis sukurtas pirmojo pavyzdžiu ir kartu yra jo tąsa), tik tai *EM* tekstas buvo išskaidytas pagal straipsnių antraštes ir sudėliotas abėcėlės tvarka.

Taigi puikūs pusšimtis metų, prasidėjęs 1960-aisiais, šiandien jau baigėsi. Ir nesugrįš.

Šitai pastebėję, priėjome prie *Enzyklopädie des Märchens*! Tam tikra prasme ji – bene svarbiausias ISFNR narių pastangų vaisius. Jei tai nebūtų šventvagystė, pacituočiau žinomą sovietinį šūkį: „Kai sakome „Leninas“ – turime galvoje partiją. Kai sakome „partija“ – turime galvoje Lenina!“ (*Мы говорим «Ленин» – подразумеваем «партия», мы говорим «партия» – подразумеваем «Ленин»!*) Būdamas folkloristas, baisiai graužiuosi, kad niekaip nesugebėjau nustatyti pirminio šios frazės šaltinio... Tikiu, kad ISFNR kongreso salė – kaip sykis derama vieta išsamiau panagrinėti *EM* ir ISFNR tarpusavio sąsajas. Viliuosi, kad jau visai netrukus sulauksime ir paskutinio *EM* tomo, po kurio dar žadami ir keli papildymų tomai. Palyginę pirmuosius tomus su paskutiniais, neišvengiamai pamatytume, kaip išaugo juose pateikiamų straipsnių skaičius ir apimtis (tai – būdinga visų enciklopedijų negalia). Antra vertus, prieš kelis dešimtmečius buvo „suprantama“, kad „Afrika“ nėra antraštinis žodis (tuo tarpu *Affe* buvo puikiai ir išsamiai aprašytas Rudolfo ir Susanne Schenda'ų straipsnyje). Šiandien *Usbeken* nusipelnė penkių *Spalten* (skilčių), o *Vereinigte Staaten von Amerika* – tik šešiolikos (dar vieno puikaus folkloristo, Carlo Lindahlio, tekstas). *Tempora mutantur...* Tuo tarpu Albertui Edmundui Weckenstedtui skirtas straipsnis net kelis ilgesnis nei ankstesnieji – apie Lindą Dégh ar Alaną Dundesą. Kada ši disproporcija bus ištaisyta? *Nunquam*. Toks vengrų humoristas, vardu György Hámos, sykį sukūrė vaizdelį *Pótkötettel a halhatatlanságba* („Su papildymų tomu – į amžinybę“, paskelbtas 1967 metais), pašiepdamas bandymus būti svarbiam, pakliūvant bent į papildymų tomą.

Vidurinieji *EM* tomai – nelyginant kokia višta perekšlė, besirūpinanti visu pulku folkloristikos viščiukų ir net ne viščiukų. Juose nestinga ilgų ir išsamių

straipsnių apie kultūros istorijos bei religijos dalykus ir tų sričių asmenybes. Žinoma, jei tai prasminga, galima jiems skirti *EM* puslapius! Šitaip *EM*, kaip informacijos šaltinio apie pasakas ir liaudies kūrybą bei daugelį kitų dalykų, vertė tik padidės, ir ji bus naudinga dar daugeliui ateities kartų. *EM* apimtis ir lygis – tai dar viena proga prisiminti *nunquam revertar*. Šiandien informacijos mes dažniausiai ieškome internete, kuris yra labai sudėtingas, pilnas niekur kitur neaptingamų duomenų, kartais – puikus, o kartais – nepakenčiamas. Be to, tai, ką suRANDAME, išnyksta jau po akimirkos, vos tik spūstelėjus kitą mygtuką. Tuo tarpu *EM* amžiams stūkso knygų lentynoje. Žinau nemaža ir kitų panašaus pobūdžio tarptautinių žinytų ir esu tikras, kad *EM* pranoksta juos visus.

Gaila, kad mažai tesulaukėme reikšmingesnių *EM* tomų recenzijų. Bet puikiai suprantu, kodėl taip yra. Juk niekas neįstengtų būti visų *EM* rėpiamų temų žinovu, juolab – iš tokios pasaulinės perspektyvos. Kartą manęs paprašė parašyti ilgesnę vieno *EM* tomo recenziją (Voigt 1996); tai pasirodė nuostabus, o sykiu – beviltiškas užmojis.

Kas yra folkloro naratyvas? Atsakysiu: tai – mūsų kongreso dalyvių tyrimų tema. Ar nuo Kylio ir Kopenhagos kongreso laikų daugiau apie tai žinome? Nėdvejodamas atsakau: taip. Pastaraisiais dešimtmečiais pasitaikė abejonių dėl pasakų tapatybės apskritai. Teigta, neva jos esančios žalingos, netikros, o pačios žinomiausios iš jų – neva italų autorių sukurtos. Atvirai sakau, kad džiaugiuosi, jog šitokio pobūdžio kritika neprasibrauna iki pačios pasakų tyrimų šerdies. Theodoras Benfey visas pasakas kildino iš sanskrito knygų, Josephas Bédieris – iš skelbimų piligrimams pakeliui į Santjago de Kompostelą. Albertas Wesselskis pasaulyje iki Jano Huso išvis neįžvelgė jokių pasakų požymių. Carlas Wilhelmas von Sydow stebuklines pasakas siejo su megalito akmenimis, Vladimiras Proppas – su laukinių iniciacijos ritualais. Nesakau, kad visos šios teorijos teisingos, bet esu tikras, kad pasaka – tai milžiniškas daugybės pasakojimų telkinys („Vandenynas, į kurį suteka pasakojimų upės“; – kaip sakė sanskrito poetas Somadeva, gyvenęs neįtikėtina seneniai – apie 1070 metus!). Pasakų tyrimai niekuomet iki galo neatkartos visų senųjų meistrų išminties grūdelių, tačiau visada iš esmės seks jų pėdomis. *Nunquam revertar* šiuo atveju reiškia, kad šis mokslas visados judės pirmyn, pateikdamas naujų idėjų.

Šioje apžvalgoje nesigilinau į daugelį svarbių folklorinių naratyvų tyrimų temų: į folkloro teoriją, pasakojimo biologiją, struktūralizmą ir postruktūralizmą, ideologinius pasakų pokyčius, į jų rinkimo ir publikavimo etiką, lyčių studijas ir t. t. Visa tai labai svarbu; tiesiog man nepakako vietos viskam įvertinti.

Visiškai taip pat būtų pravartu pažiūrėti, ką per pastarąją pusę šimtmečio nuveikė prancūzų „mentalitetų istorikai“ ar vokiečių filologinė mokykla. Deja, neturiu kada vardyti jų laimėjimų. Dabar nemažai žinome apie ankstyvųjų italų,

prancūzų, vokiečių pasakų socialinį ir kultūrinį kontekstą bei tekstų sandarą. Pasirodė nemaža studijų apie „dekonstrukciją“, „kolonizaciją“, „moterų folklorą“ ir apie „pasaką kultūroje“ apskritai. Tokių tyrimų paklausa auga. Jų vertinimą man tenka atidėti kitam kartui.

Nenoriu jūsų tikinti, esą tam tikras folkloro naratyvų tyrimų aukso amžius jau prabėgo ir daugiau nieko panašaus nebesulauksime. Aš tik norėjau pabrėžti, kad ta praeitis, kuri jau liko mums už nugaros, atgal nesugrįš.

Mūsų dienomis, kai viskas taip dažnai ir staigiai keičiasi, neišvengiamai kamuoja klausimas: bus ateities kartų ir būsimų laikų folkloras – ar ne? Atsakymas gali pasirodyti labai mįslingas ir neaiškus – nelyginant Delfų orakulo atsakas persų valdovui Krezui: *Ibis redibis nunquam in bello* (ar: *per bella peribis* – „Eisi, (ne)grįši niekad kare (ne)žūsi“⁴ (vėlgi pabrėžiamas žodis *nunquam*). Filologai žino, kad šis sakinytis buvo lotyniškas posakis, tik vėliau „išverstas“ į graikų kalbą.

Štai ir vėl grįžtame prie Dante's! Būtent jis „Pragare“ mini šį garsųjį dviprasmią sakinį: *Ibis redibis...* Jis žinojo, kad sakinio prasmė priklauso tik nuo to, kur padėsi kablelį. Taikydamas šį posakį mūsų šioms folkloro naratyvų tyrimams, siūlau tokį vertimą: jie (tai yra folkloro naratyvų tyrimai) eis toliau, sugrįš vėl ir niekad (*nunquam*) nebus sunkumų pražudyti! Tereikia teisingai įrašyti žodį *nunquam*, ir gausime teigiamą atsakymą.

Mano pranešimas tebuvo gana asmeniška su folklorinių naratyvų tyrimais susijusių įvykių, kryptų ir asmenų, kurie „daugiau nebesugrįš“, apžvalga. Troškau pasidalyti ir savo įspūdžiais bei jausmais. Nesijaučiu privalęs įvertinti taip pat ir 16-ąjį ISFNR kongresą. Vis dėlto pastebėjau, kad kai kurios išankstinės mano pastabos (pavyzdžiui, apie ISFNR dalyvių, atvykusių iš folkloristikos srityje pirmaujančių šalių, skaičių; apie „tradicinių“ folkloro naratyvų temų ir metodų vyravimą ar stoką; apie „naujų paradigmų“ nebuvimą) atrodo teisingos. Tiek ISFNR, tiek SIEF veikloje pastaruoju metu esama keleto aktyviai veikiančių grupių (kitos sunyko). Kartais (kaip antai „užkalbėjimų“ ar „ritualinių metų“ komisijų atveju) jų programa tik iš dalies kertasi su folklorinių naratyvų studijomis. Kone kasmetiniai šių grupių susibūrimai – labai teigiamas ženklas. Žodžiu, atrodo, kad ISFNR sėkmingai atlaikė pastarųjų metų iššūkius ir sunkumus.

Jei galima, norėčiau ir baigti keliomis asmeninio pobūdžio pastabomis. Turiu laimės daugiau negu vieną šalį laikyti savo, kaip folkloristo, tėvyne: žinoma, pirmiausia – tai mano gimtoji Vengrija, tada – Suomija, pastaruoju metu vis labiau ir labiau – Estija, ir jau daugiau nei pusę amžiaus – Lietuva. Visada labai

.....

4 Priklausomai nuo intonacijos ir skyrybos sakinį galima versti dvejopai: „Eisi, grįši, niekad kare nežūsi“ arba „Eisi, negrįši niekad, kare žūsi“ – *vert. past.*

didžiavausi ir tebesididžiuoju visų šių šalių folkloristais. Pirmiausia – senaisiais profesoriais, kurie mokė ir mane, ir jus; jie man yra tradicinis senųjų tradicijų šaltinis. Antra, labai didžiuojuosi savo kolegomis, su kuriais jau tiek metų dalijamės visais folkloro naratyvų tyrimų įvykiais ir laimėjimais. Ir galiausiai be galo didžiuojuosi „mūsų“ studentais ir mūsų buvusių studentų studentais, atstovaujantais ateinančioms ir būsimoms folkloristų kartoms. Visi sutiksime, kaip miela tarp 16-ojo ISFNR kongreso dalyvių suskaičiuoti net 127 jaunus žmones iš daug žadančio „didžiojo Baltijos“ regiono. Be galo jums džiaugiamės ir linkime tęsti darbus, atrandant daugybę svarbių dalykų įstabiam pasakų pasaulyje.

Jei folklorinis naratyvas būtų Dievas (ar, veikia, Deivė), tai, žvelgdamas į visus tuos jaunus veidus šio kongreso salėje, galėčiau sykiu su Simeonu tarti jo giesmės žodžiais: „Dabar gali, Valdove, kaip buvai žadėjęs, leisti savo tarnui ramiai iškelti, nes mano akys išvydo Tavo išgelbėjimą.“⁵

LITERATŪRA⁶

- Bauman Richard [et. al.] 1980. Current Trends in Folk Narrative Theory: A Report, *ARV Scandinavian Yearbook of Folklore*, vol. 36, p. 25–55.
- Dundes Alan 1977. Who are the Folk?, in: *Frontiers of Folklore*, ed. William Bascom, Boulder, Colorado, p. 17–35.
- Dundes Alan, Pagter Carl R. 1975. *Urban Folklore from the Paperwork Empire. Publications of the American Folklore Society, (Memoir Series, vol. 62)*, Austin.
- Grigas Kazys [ir kt.] 2000–2008. *Lietuvių patarlės ir priežodžiai*, t. I–II, Vilnius.
- Jason Heda 1977. *Ethnopoetry: Form, Content, Function*, Bonn.
- 2000. *Motif, Type and Genre: A Manual for Compilation of Indices and a Bibliography for Indices and Indexing, (Folklore Fellows' Communications, vol. 273)*, Helsinki.
- Jason Heda [et al.] 1975. *Ethnopoetics: A Multilingual Terminology*, Jerusalem.
- Kerbelytė Bronislava 1999, 2001, 2002, 2009. *Lietuvių pasakojamosios tautosakos katalogas = The Catalogue of Lithuanian Narrative Folklore*, t. I–III, Vilnius, t. IV, Kaunas.
- af Klintberg Bengt 2010. *The Types of the Swedish Folk Legend, (Folklore Fellows' Communications, vol. 300)*, Helsinki.
- Krikmann Arvo (ed.) 2004. *Netinalju Stalinist = Интернет-анекдоты о Сталине = Internet Humour about Stalin*, Tartu.
- Krikmann Arvo, Laineste Liisi (ed.) 2009. *Permitted Laughter: Socialist, Post-Socialist and Never-Socialist Humour*, Tartu.
- Krikman A., Sarv I. (toim.) 1980–1987. *Eesti vanasõnad = Proverbia Estonica*, vol. I–V:2, (*Monumenta Estoniae Antiquae*, III: I–V: II), Tallinn.
- Krikmann Arvo, Saukas Rein (toim.) 2001. *Eesti mõistatused = Aenigmata Estonica*, I–II, (*Monumenta Estoniae Antiquae*, IV: 1–2), Tartu.
- Laineste Liisi 2008. *Post-Socialist Jokes in Estonia: Continuity and Change*, Tartu.

5 Lk 2: 29–30 – *vert. past.*

6 Dėl vietos stokos nurodysiu tik išsamiau tekste aptartas publikacijas. Daugiau informacijos apie folkloristus ir atskirus terminus galima rasti *Enzyklopädie des Märchens* straipsniuose.

- Marzolph Ulrich (ed.) 2006. *The Arabian Nights Reader*, Detroit.
— 2007. *The Arabian Nights in Transnational Perspective*, Detroit.
- Sauka Leonardas 2007–2008. *Pasaka „Eglė žalčių karalienė“*, t. I–IV, Vilnius.
- Uther Hans-Jörg 2004. *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography*, parts I–III, (*Folklore Fellows' Communications*, vol. 284, 285, 286), Helsinki.
- Voigt Vilmos 1996. Enzyklopädie des Märchens, Bd. 7, *Fabula*, vol. 37(1–2), p. 129–138.
- Бронислава Кербелите 2005. *Типы народных сказок: Структурно-семантическая классификация литовских народных сказок*, т. I–II, Москва.

Iš anglų kalbos vertė *Lina Būgienė*